

1 Výklad 001: Jan 1,1-5

¹*In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* ²*Hoc erat in principio apud Deum.* ³*Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* ⁴*In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.* ⁵*et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt.*

¹Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo. ²To bylo na počátku u Boha. ³Všechny věci skrze Slovo¹ byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno. ⁴V něm byl život a život byl světlo lidí ⁵a světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla (Jan 1,1-5).

Od Krista skrze tělo narozeného neodcházej, dokud nedospěješ ke Kristu zrozenému jediným Otcem — ke Slovu, Bohu u Boha, skrze které je vše stvořeno. Protože to je život, který je v něm světlem lidí.

1.1 Jan, hora vysoká

1. Když uvažuji o tom, co jsme právě slyšeli z apoštolského čtení, že *přirozený člověk² nechápe ty věci, které jsou Duchu Božího* (1 Kor 2,14), a myslím, že v tomto přítomném shromáždění vaší zbožnosti³ není vyhnutí, aby mnozí byli ti přirození, kteří dosud poznávají podle těla a ještě nejsou schopni se pozvednout k duchovnímu porozumění, silně váhám, jak, kéž by dal Bůh, mohu říci či ve své míře vysvětlit, co bylo přečteno z evangelia: *Na počátku bylo slovo, to slovo bylo u Boha a Bůh byl to slovo* (Jan 1,1). To totiž přirozený člověk nechápe.

Co tedy, bratři? Budeme tedy mlčet? Proč to tedy čteme, jestliže budeme mlčet? A proč posloucháme, jestliže to nebude vysvětleno? A také co vysvětlujeme, jestliže to nebude pochopeno?

Ale protože na druhé straně nepochybuji, že v našem množství jsou někteří, kdo nejen mohou výklad chápat, ale též i rozumět mu dříve, než bude vysvětlen, nezklamou ty, kteří mohou pochopit, i když se bojím, že bude zbytečný pro uši těch, kteří pochopit nemohou.

Nakonec, ať pomůže milosrdenství Boží, snad ať stačí všem a ať každý pochopí, co může; protože i ten, kdo mluví, říká, co může. Neboť říci, jak to (opravdu)⁴ je, kdo

¹Doslova: Skrze ně byly učiněny. Jenže někteří lidé dnes nerozumí spisovnému zájmenu ve středním rodě a místo něj chápou množné číslo – proto je doplněno „Slovo“, na které se zájmeno odkazuje.

²Místa z Bible jsou občas citována z Českého ekumenického překladu, ale často jsou přeložena přímo z latiny.

³Nebo: Shromáždění vaší lásky (turba Caritatis vestrae) ... takto překládá Josef Novák, Patristická čítanka, Česká katolická charita, Praha 1988. Bohužel po dokončení překladu traktátu číslo 1 mne tento český souputník opustil, protože nevím o žádném dalším překladu Augustinových traktátů do češtiny. Ještě Václav Fojtík přeložil devět traktátů v rámci své diplomové práce v roce 2009, v ní se ovšem věnoval tématu zázraky, tj. přeložil traktáty k textu Jan 2,1-11; 4,43-53; 5,1-18; 6,1-14.15-44; 9; 11,1-54; 20,30 až 21,11. Nevím ovšem, zda je tento překlad veřejně přístupný.

⁴Slova uvedená v závorce se většinou v latinské verzi textu nevyskytují, ale jsou uváděna pro lepší porozumění.

je schopný? Odvažuji se říci, bratři moji, že snad ani Jan sám neřekl, jak to je, ale (jen) jak sám mohl, protože o Bohu mluvil člověk – sice inspirovaný Bohem, a přece člověk. Protože byl inspirován, řekl něco; kdyby nebyl inspirován, neřekl by nic. Že byl opravdu inspirovaným člověkem, neřekl vše, co je. Přesto řekl, co byl schopen říci člověk.

2. Tento Jan totiž byl, bratři nejmilejší, z oněch hor, o kterých je napsáno: *Hory ať získají pokoj tvému lidu a pahorky spravedlnost* (Žalm 72,3). Horami jsou vyvýšené duše, pahorky duše nepatrné. Ale hory získají pokoj proto, aby pahorky mohly získat spravedlnost. Co je tou spravedlností, kterou získávají pahorky? Víra, protože spravedlivý žije z víry (Římanům 1,17; Abakuk 2,4). Menší duše by však nepřijaly víru, kdyby větší duše, které jsou nazvané horami, samotnou Moudrostí nebyly osvíceny, aby mohly menším duším předat to, co ony mohou přijmout. Pahorky mohou žít z víry, protože hory získávají pokoj. Hory samotné řekly Církvi: *Pokoj vám* (Jan 20,19). A tím, že oznamují Církvi pokoj hory samotné, neoddělily se od toho, od něhož pokoj přijaly, aby oznamovaly pokoj pravdivě, ne naoko.
3. Jsou pak i jiné hory – útesy, do kterých když kdokoli narazí svou lodí, rozbije ji. Těm, co podstupují nebezpečí, když vidí zemi, se zdá snadné se k ní dostat. Ale někdy vidíme zemi shora a pod ní jsou ukryta skaliska a kdo se snaží dostat k zemi, narazí na skály. A nenajde přístav, ale nářek. Někteří byli takovými horami. Zdáli se velkými mezi lidmi, a způsobili špatná učení, roztržky a rozdělili Církev Boží. Ale ti, kdo rozdělili Církev Boží, nebyli těmi horami, o kterých bylo napsáno: *Hory ať získají pokoj tvému lidu* (Žalm 72,3). Jak totiž získali pokoj, když rozdělili jednotu?
4. Ti, kdo získali pokoj, který je třeba oznámit lidu, zvažovali samu Moudrost, pokud ovšem lidská srdce mohla být zasažena tím, co oko nevidělo, ucho neslyšelo a do srdce člověka nevystoupilo (1. list Korintským 2,9). Jestliže do srdce člověka (Moudrost) nevystoupila, jak vystoupila do srdce Janovi? Cožpak nebyl Jan člověkem? Nebo snad nevystoupila do srdce Janovi, ale Janovo srdce vystoupilo k ní? Co totiž vystupuje na lidské srdce, přichází k člověku z hlubiny. Kam však vystupuje srdce člověka, to je nahoře nad člověkem.

Je možné to říci, bratři, ještě i takto: (Moudrost) natolik vystoupila do Janova srdce, že Jan už nebyl člověkem. Co znamená, že nebyl člověkem? To, že začal být andělem. Protože všichni svatí jsou anděly – jsou Božími posly. Co tedy říká apoštol tělesným a přirozeným, kteří nejsou schopni pochopit Boží věci? *Když říkáte 'já jsem Pavlův', 'já Apolův', což nejste lidé* (což nesmýšlíte po lidsku; 1. list Korintským 3,4)? Co chtěl učinit z těch, kterým vytýkal, že jsou lidé? Chcete vědět, co z nich chtěl učinit? Poslyšte slova Žalmu: *Řekl jsem: Jste bohové, všichni jste synové nejvyššího* (Žalm 82,6). K tomu nás tedy volá Bůh – abychom nebyli lidmi. Ovšem nebudeme lidmi v tom lepším slova smyslu, jestliže nejprve neuznáme, že jsme lidé. Tedy (Bůh nás volá), abychom k vysokosti povstali z pokory – nejen abychom nepřijali, co nejsme, když si myslíme, že něco jsme, ale nejsme ničím, ale abychom neztratili i to, co jsme.

5. Bratři, mezi tyto hory tedy patřil⁵ i Jan, který řekl: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo* (Jan 1,1). Tato hora získala pokoj, rozvažovala o božství Slova. Jaká byla ona hora? Byla vysoká? Přesahovala všechny vrcholky země. Přesahovala všechny vzdušné pláně⁶. Přesahovala všechny výšiny hvězd. Přesahovala všechny zástupy a oddíly andělů. Neboť kdyby nepřesahovala vše, co bylo stvořeno, nedospěla by k tomu, skrze něhož bylo vše stvořeno. Nemůžete mít na mysli to, co přesahuje, jestliže nevidíte, kam až dospěla.

Ptáš se na nebe a zemi? Byly stvořeny. Ptáš se na ty, kdo jsou na nebi a na zemi? I když jsou mnohem více, i tito byli stvořeni. Ptáš se na duchovní tvory, na anděly, archanděly, sídla, panství, mocnosti a vlády? I ty byly stvořeny. Neboť když žalm jmenuje všechny tyto věci, uzavírá: *On řekl a stalo se, on přikázal a (to vše) bylo stvořeno* (Žalm 33,9). Jestliže řekl a stalo se, bylo to stvořeno Slovem. Jestliže tedy to bylo stvořeno skrze Slovo, nemohlo Janovo srdce dospět k tomu, že říká *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*, kdyby dříve nepřesáhl vše, co bylo Slovem stvořeno.

Jaká je tedy tato hora, než svatá, než velká mezi horami, které získaly pokoj Božímu lidu, aby pahorky mohly získat spravedlnost?

1.2 Pozvedněte oči k hoře

6. Považte tedy, bratři, zda Jan patří i mezi hory, o kterých jsme před malou chvílí zpívali: *Pozvedl jsem oči k horám, odkud⁷ mi přijde pomoc* (Žalm 121,1). A tak, bratři moji, jestliže chcete porozumět, pozvedněte své oči k této hoře – povznete se k evangelistovi, povznete se k jeho vnímání. A protože tyto hory přinášejí pokoj, kdo vkládá naději v člověka, nemůže mít pokoj⁸. A tak nepozvedejte své oči k hoře, abyste se domnívali, že vaše naděje má být složena na člověka. Říkejte *Pozvedl jsem oči k horám, odkud mi přijde pomoc*, a hned dodejte⁹: *Moje pomoc je od Hospodina, který stvořil nebe i zemi.* (Žalm 121,2).

A tak pozvedněme své oči k horám, odkud k nám přichází pomoc. Přesto to nejsou hory samotné, na které má být vložena naše naděje. Hory totiž dostávají to, čím nám slouží – naše naděje má být vložena tam, odkud hory přijímají. Když pozvedáme své oči k Písmům, která byla předána prostřednictvím lidí, pozvedáme své oči k horám, odkud přijde naše pomoc. A přestože sami lidé byli těmi, kdo zapsali Písma, nesvítili sami na sebe, nýbrž *on byl pravým světlem, které osvětluje každého člověka přicházejícího na tento svět* (Jan 1,9).

⁵Doslova: Z těchto hor byl i Jan.

⁶Josef Novák: Všechny oblaky.

⁷Zde se projevuje určitý posun od hebrejštiny k latině: V hebrejském originálu „odkud“ je tázací, tj. měli bychom překládat otázkou: Pozvedám oči k horám – odkud mi přijde pomoc? Ovšem latinské unde je tázací i vztažné, tj. latinský překlad skutečně nemusí překládat otázkou. Augustin vše v tomto i v následujícím odstavci uvádí na pravou míru, když výslovně vysvětluje, že pomoc nepřichází z hor, ale od Hospodina, který je nad horami a hory osvětluje.

⁸Doslova: Nemůže být v pokoji.

⁹Doslova: abyste hned dodali.

Horou byl i Jan Křtitel, když řekl: *Já nejsem Mesiáš* (Jan 1,20). Aby ten, kdo skládá naději v horu, neodpadl od toho, kdo hory osvětluje, Jan sám vyznal: *z jeho plnosti jsme všichni přijali* (Jan 1,16). Máš tedy říct *Pozvedl jsem své oči k horám, odkud mi přichází pomoc* ne proto, abys připisoval horám pomoc, která ti přichází, ale abys dodal: *Moje pomoc (přichází) od Hospodina, který stvořil nebe i zemi* (Ž 121,2).

7. A tak, bratři, toto připomínám, protože jste pozvedli srdce k Písmům, když zaznělo evangelium *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*, a další (věci), které jsme četli¹⁰, abyste rozuměli, že jste pozvedli oči k horám. Kdyby totiž tyto věci neříkaly hory, nezjistili byste, odkud vlastně o nich přemýšlíte. Z hor tedy přichází vaše pomoc, abyste tyto věci aspoň slyšeli, i když ještě nemůžete pochopit, co jste slyšeli. Volejte o pomoc k Pánu, který stvořil nebe i zemi. Třebaže hory mohou mluvit, nemohou samy osvěcovat. I ony samotné jsou totiž osvětleny slyšením. Takto i Jan, který tyto věci řekl, je i přijal, bratři – ten, který spočíval na Pánově hrudi (Jan 13,25) a z Pánovy hrudi pil to, co nám dával k pití. Dal nám k pití slova, ty však máš porozumět, odkud se napil ten, kdo ti dal pít, abys pozvedal oči k horám, odkud ti přichází pomoc – kéž bys odtud přijal slovo jako kalich nabízený k pití. A protože pomoc tvá je od Hospodina, který učinil nebe i zemi, odtud kéž bys naplnil svou hrud¹¹, jak ji naplnil i Jan. Proto jsi řekl: *Pomoc má je od Hospodina, který učinil nebe i zemi*. Kdo tedy může, ať pije¹².

Bratři, říkám toto: Ať každý pozvedne své srdce způsobem, jak to vidí vhodné, a ať přijme, co je řečeno. Možná řeknete, že já jsem vám blíže než Bůh. To neříkejte¹³! On je mnohem blíže. Neboť mne vidíte svýma očima¹⁴, on vede¹⁵ vaše svědomí. U mne sytíte své uši, u něj svá srdce¹⁶. Svě oči i tělesné smýšlení pozvedáte k nám – (nepozvedejte je) k nám, neboť my nejsme těmi horami, ale k evangelium, k evangelistovi, vždyť naše srdce je třeba sytit u Pána.

A tak každý ať tak pozvedá, aby viděl, co pozvedá a ke komu pozvedá. Proč jsem řekl „co pozvedá a ke komu pozvedá“? (Měl jsem na mysli:) Ať chápe, jaké srdce pozvedá, protože je pozvedá k Bohu – ne aby obtížené břemenem tělesné touhy spadlo dříve, než bylo pozvednuto. Ale vidí každý, že nese břímě těla? Ať jedná ve zdrženlivosti, aby očistil to, co pozvedá k Bohu. *Blahoslavení (jsou) totiž čistí ve srdci, neboť oni uvidí Boha* (Matouš 5,8).

1.3 Slovo lidské

8. Neboť co prospívá, že zazněla slova *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*? I my říkáme slova, když mluvíme¹⁷. Je to stejné i se Slovem, které bylo

¹⁰Doslova: Které byly přečteny.

¹¹Josef Novák: Naplň své srdce.

¹²Doslova: Ať naplňuje, ať nasytí.

¹³Doslova: Ať je (vám to) vzdáleno!

¹⁴Doslova: Já jsem zjevný vašim očím.

¹⁵Doslova: Předsedá vašemu svědomí.

¹⁶Doslova: U mne uši, u něj srdce, obojí ať sytíte.

¹⁷Doslova: I my jsme řekli slova, když jsme mluvili.

u Boha? Slova, která říkáme, přece zazněla a pominula. I Slovo Boží tedy zazní a je ukončeno? Jak *všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno*? Jakým způsobem je Slovo¹⁸ řízeno to, co bylo skrze Slovo stvořeno, jestliže (to Slovo) zaznělo a pominulo? Jaké Slovo je tedy řečeno, ale nepomíjí?

Ať vaše zbožnost zpozorní, je to velká věc: Každodenním mluvením nám slova zevšedněla. Tím, že slova zazní a pominou, nám zevšední a nic jiného nevnímáme než slova. V člověku však je slovo, které zůstává uvnitř, zatímco zvuk vychází z úst. Existuje slovo, které je opravdu duchovně vysloveno – to, které pochopíš ze zvuku, nikoli zvuk samotný. Hle, říkám slovo, když řeknu: Bůh. Jak stručné je, když je říkám – jen tři písmena, jedna slabika¹⁹! Což Bůh je jen tohle, tři písmena a jedna slabika? Nebo snad je to, co jimi rozumíme, natolik vzácné, nakolik je to všední?

Co se odehrálo ve tvém srdci, když jsi uslyšel: Bůh? Co se odehrálo v mém srdci, když jsem říkal: Bůh? Na mysl vstoupila velká, nejvyšší podstata, která²⁰ přesahuje každou proměnlivou stvořenou bytost, jak tělesnou, tak duchovní.

A ptám se: Je Bůh proměnlivý, či neměnný? Hned odpovíte: Ať jsem zbaven toho, abych věřil či myslel, že Bůh je proměnlivý. Bůh je neproměnný. Tvoje mysl, ačkoliv malá či snad dosud tělesná, nemohla odpovědět nic jiného, než že Bůh je neproměnný. Veškeré stvoření je však proměnlivé – jak jsi tedy mohl vzplanout pro to, co je nade všemi stvořenými bytostmi, a s jistotou mi odpovědět, že Bůh je neproměnný? Co je tedy ve tvém srdci, když přemýšlíš o jakési živé, věčné, všemocné, nekonečné, všudypřítomné, všude úplné a nikde neuzavřené podstatě? Kdykoli o těchto věcech uvažuješ, slovo o Bohu je ve tvém srdci. Je to snad zvuk, který je utvořen třemi písmeny v jedné slabice? Kdykoli písmena jsou řečena a pominou, jedná se jen o zvuk, písmena, slabiky. Slovo, které zazní, pomíjí. Co však zvuk označil, co uvažující řekl a co chápaní uslyšel, to zůstává, ačkoli slova odeznějí.

1.4 Slovo Boží

9. Obrát mysl k tomu slovu, jestliže chceš mít slovo ve svém srdci, jako radu zrozenou ve tvé mysli, aby tvá mysl plodila moudrost, dostávalo se jí rad jako plodů tvé mysli, jako dětí tvého srdce. Nejprve totiž srdce zrodí úmysl, abys vytvořil nějakou strukturu, zbudoval něco velkolepého na zemi. Úmysl už se zrodil, ale dílo ještě není dokončeno. Už víš, co chceš vykonat, ale druhý se dosud nediví, leč až to vykonáš a zbuduješ stavbu a strukturu dovedeš k vyhlazenosti a dokonalosti. Lidé pozorují podivuhodný výtvar, podivují se důvtipu tvůrce. Žasnou nad tím, co vidí, a líbí se jim, co nevidí. Kdo je schopný vidět úmysl?

Jestliže tedy u nějaké velké stavby chválíme úmysl lidský, chceš vědět, jakým Boží úmyslem je Pán Ježíš Kristus, tj. Slovo Boží? Pozoruj stavbu světa. Sleduj, jaké věci byly stvořeny skrze Slovo, a tak poznáš, jaké je Slovo. Pozoruj obě části světa, nebe i zemi. Kdo popíše slovy nádheru nebe? Kdo objasní slovy úrodnost země? Kdo

¹⁸Slovo „Slovo“ je přidáno místo zájmena pro lepší srozumitelnost.

¹⁹V latině Deus: Jen čtyři písmena, dvě slabiky.

²⁰Quí, quae, quod 02 kauzále: protože (plus konjunktiv).

vhodně obsáhne chválou proměny ročních období? Kdo dostatečně vychválí²¹ sílu semen? Víte, o kterých věcech mlčím, abych snad dlouhým připomínáním neříkal méně, než na co sami můžete pomyslet.

Tedy z této stavby zvažujte, jaké je Slovo, skrze to, co bylo vytvořeno. A bylo vytvořeno nejen to. Všechny tyto věci jsou viditelné, protože se týkají fyzického smyslu. Ale skrze Slovo byli stvořeni i Andělé, síly, mocnosti, panství a vlády. Skrze toto Slovo bylo stvořeno vše – odtud zvažte, jaké je to Slovo.

10. Teď mi možná někdo namítne: A kdo o tom Slovu uvažuje? Nevytvářej si něco všedního, když slyšíš Slovo, a nedomyšlej si slova, která slyšíš každodenně – taková slova řekl, taková slova promluvil, taková slova mi nyní říkáš. Neboť neustálým mluvením názvy a slova takřka zevšedněla. Kdykoli slyšíš *Na počátku bylo Slovo*, neměl bys je považovat za všední, jak jsi uvykl přemýšlet, když jsi obvykle poslouchal lidská slova. Slyš, co máš mít na mysli: *Bůh byl to Slovo*.
11. Ať vystoupí nějaký věrolomný ariánec²² a ať řekne, že Slovo Boží bylo stvořeno. Jak se mohlo stát, že Boží slovo bylo stvořeno, když Bůh skrze Slovo stvořil vše? Jestliže i Slovo Boží samotné bylo stvořeno, skrze co jiného bylo Slovo stvořeno? Jestliže tvrdíš, že je to Slovo Slova, skrze něž bylo Slovo stvořeno, já říkám, že (to bylo) skrze jediného Božího Syna. Jestliže však netvrdíš, že je to Slovo Slova, připust', že Slovo, skrze něž bylo stvořeno vše, nebylo stvořeno. Vždyť nemohlo být stvořeno skrze sebe sama to Slovo, skrze něž bylo učiněno vše: Věř tedy Evangelistovi. Mohl totiž říci „na počátku Bůh stvořil Slovo“, stejně jako Mojžíš řekl „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi*“ (Genesis 1,1) a dále vše líčí: „Řekl Bůh: *Bud' ... a stalo se*“. A jestliže řekl, kdo to řekl? Určitě Bůh. A co bylo stvořeno? Nějaký tvor. A mezi Bohem, který mluvil, a tvorem, který byl stvořen, existovalo co, skrze něž bylo vše stvořeno? Slovo. Protože Bůh řekl: *Bud' ... a stalo se*.

A toto slovo je neproměnné. Ačkoli tvorové byli Slovem stvořeni proměnliví, to Slovo je neproměnné.

1.5 Ať tě obnovuje ten, který tě stvořil

12. Nevěř tedy, že bylo stvořeno to, skrze co byly stvořeny všechny věci, abys nebyl obnovovaný Slovem, skrze něž je obnovováno všechno. Vždyť jsi už byl stvořen Slovem, ale je třeba, abys byl obnovován Slovem. Jestliže bude tvoje víra o slovu špatná, nebudeš moci být Slovem obnoven. Jestliže se ti stalo, že skrze Slovo existuješ, že skrze ně jsi byl stvořen, tak skrze sebe sama umdléváš. Jestliže skrze sebe sama umdléváš, ať tě obnovuje ten, který tě stvořil. Jestliže skrze sebe sama budeš jednat

²¹Pozn: „Dostatečně vychválí“ vzato od Josefa Nováka.

²²Biskup Areios (250-336, presbyter v Alexandrii) vystoupil proti tomu, že Syn je téže podstaty (homoúsios) jako Otec – na základě příliš strnulého vztazení Přísloví 8,22 na Ježíše Krista: moudrost byla stvořena, tj. prý Ježíš Kristus byl stvořen ... byly doby, kdy Ježíš nebyl. Hnutí bylo označeno za chybné na 1. ekumenickém koncilu 325 v Nikaji, ale až snad na 4. ekumenickém koncilu v Chalcedonu roku 451 byl učiněn jakýsi posun: Ježíš byl na sto procent člověk i na sto procent Bůh, a to v jediné podstatě.

hůře, ať tě znovu stvoří ten, který tě stvořil. Ale jak tě má znovu stvořit Slovem, když možná smýšlíš něco špatně o Slovu?

Evangelista říká: *Na počátku bylo slovo*. A ty říkáš: Na počátku bylo stvořeno slovo. Jan říká: *Všechny věci skrze něj byly učiněny*. A ty říkáš, že i Slovo samotné bylo učiněno. Evangelista mohl říci „Na počátku bylo stvořeno Slovo“. Ale co říká? *Na počátku bylo slovo*. Jestliže bylo, tak nebylo stvořeno, aby všechny věci skrze ně mohly být učiněny, a bez něj nic. *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Jestliže si nedokážeš představit, co to je, počkej²³, až vyrostěš. Je to hutný pokrm – přijímej mléko, abys byl živý, a (později) abys byl schopný přijmout i hutnou stravu²⁴.

1.6 Veškeré stvoření bylo stvořeno skrze něj

13. Co tedy, bratři, z toho plyne: *Všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic*. Dejte si pozor, abyste si nemysleli, že nic je něčím. Neboť mnozí špatně chápaví mají ve zvyku „*bez něj nebylo učiněno nic*“ rozumět (tak), že nic je něčím. Hřích totiž nebyl stvořen jen skrze sebe sama. A je zjevné, že hřích je ničím, a ničím se stávají lidé, kdykoli hřeší. A modla nebyla stvořena Slovem – má sice jakousi lidskou podobu, ale jen člověk byl stvořen Slovem. Neboť tvar člověka v modle nebyl učiněn Slovem.

Bylo napsáno: *Víme, že modla je ničím* (1. list Korintským 8,4). Tyto věci tedy nebyly stvořeny slovem. (Slovem bylo učiněno), cokoli bylo stvořeno přirozeně, cokoli se nachází ve tvorech a stvořených věcech, úplně vše, co bylo upevněno na nebi, co svítí shůry, co létá pod nebem, a co se hýbe v obecném řádu věcí, zkrátka každé stvoření – řeknu to jasně, bratři, abyste rozuměli – od anděla až po červa.

Co je slavnější než anděl ze všech tvorů? Který tvor je poslednější než červíček? Skrze koho byl stvořen anděl, skrze toho byl stvořen i červíček. Ale anděl je hoden nebe, kdežto červíček země. Ten, který je stvořil, sám (je) umístil. Kdyby umístil červíčka do nebe, vytýkal bys (mu) to. Kdyby chtěl, aby se andělé rodili z hnijícího masa, vytýkal bys (mu) to. A přece vše Bůh řádně stvořil a není třeba mu (nic) vytýkat. Pokud se všichni lidé rodí z masa, čím jsou než červy? A z červů si učinil své Anděly, své posly.

Neboť jestliže sám Pán říká: *Já však jsem červ, a ne člověk* (Žalm 22,7), tak kdo pochybuje, že říká, co bylo napsáno také v Jobovi? *Tím spíš je člověk hnilobou a syn člověka červem* (Job 25,6). Nejprve říká *člověk je hnilobou*, a potom *syn člověka je červem*. Protože červ se rodí z hniloby, proto je člověk hnilobou a syn člověka červem. Hle, čím se chtěl stát kvůli tobě – ten, který na počátku byl Slovem, to Slovo bylo u Boha a to slovo byl Bůh.

Proč se to stalo kvůli tobě? Abys mohl nasát (mléko) ty, který jsi nebyl schopný žvýkat (hutný pokrm). Zcela tedy, bratři, takto přijměte: *Všechny věci skrze Slovo*

²³Doslova: Odlož (to).

²⁴Už několikátá narážka na Židům 5,11-14.

byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic. Veškeré stvoření bylo učiněno skrze něj, větší i menší; skrze něj byly stvořeny věci nad světem i v podsvětí; skrze něj byly stvořeny věci duchovní i tělesné. Žádný tvar, žádné ústrojí, žádný soulad (jednotlivých) částí, žádná podstata, která může mít váhu, počet, velikost, nic neexistuje jinak než skrze toto Slovo a tímto Slovem stvořitelem (učiněné) – jemu bylo řečeno: *Všechno jsi uspořádal podle velikosti, počtu a váhy* (Kniha moudrosti 11,20).

14. Nikdo ať vás tedy neklame, když snad si ošklívíte mouchy. Neboť některým se ďábel vysmíval a byli lapeni na mouchy. Lovci ptáků totiž mají ve zvyku dávat do pastí mouchy, aby toužící ptáky klamali. Tak i oni na mouchy byli ďáblem oklamáni.

Neboť kdosi měl odpor k mouchám – manichejec²⁵ jej našel ve stavu odporu. A když říkal, že nemůže strpět mouchy a tuze je nenávidí, manichejec nato: „Kdo je učinil?“ A protože byl ve stavu odporu a nenáviděl je, (ten muž) neměl odvalu říci „Bůh je stvořil“, i když byl obecné křesťanské víry. Manichejec hned podotkl: Jestliže je Bůh nestvořil, kdo je tedy stvořil?

On praví: Jasně, věřím, že mouchy stvořil ďábel.

Manichejec nato: Jestliže mouchu stvořil ďábel, jak tě vidím vyznávat, protože rozzumně přemýšlíš, kdo stvořil včelu, která je trochu větší než moucha?

On neměl odvalu říct, že Bůh stvořil včelu, ale ne mouchu, protože ta záležitost byla velmi blízká. A tak od včely došel ke kobylice, od kobylinky k ještěrce, od ještěrky k ptáčkoví, od ptáčka k ovci, odtud k býkovi, odtud ke slonu, a nakonec k člověku. Tak (manichejec) přesvědčil toho člověka, že člověk nebyl stvořen Bohem. Tak ten nešťastník, když měl odpor k mouchám, byl učiněn mouchou, kterou má v moci ďábel. O Belzebubovi se přece říká, že se překládá „pán much“ – a o nich je napsáno: *Mrtvé mouchy kazí chuť oleje* (Kazatel 10,1).

- 15 Co tedy, bratři? Proč jsem to řekl? Zavírejte uši svého srdce před úskoky nepřítelů. Rozumějte, že Bůh stvořil všechny věci a určil jim jejich místo. Pročpak snášíme mnoho špatného od tvorů, které Bůh stvořil? Protože jsme se ho nemile dotkli? Cožpak ty věci musí snášet andělé? Možná ani my bychom se jich v takovém životě nebáli. Ze svého trestu obviňuj svůj hřích, nikoli soudce. Neboť kvůli pýše ustanovil Bůh tyto malé a velmi všední tvory, aby nás mučil – protože člověk zpyšněl a chvástal se proti Bohu; ačkoli je smrtelný, smrtelníka děsil; ačkoli je člověk, na blízkého člověka si nevzpomněl. Protože se vyvyšoval, je vydán bleškám. Proč to je, že se nafukuješ lidskou pýchou? Člověk ti řekl nadávku, a ulekl ses a jsi rozhněvaný – odolej blehám, abys mohl spát; uznej, kdo jsi. Neboť jak jste poznali, bratři, kvůli naší pýše, kterou je třeba krotit, byli stvořeni ti tvorové, aby nám byli protivní –

²⁵Manicheismus byl filosoficko-náboženský směr, kterým se Augustin intenzivně zabýval, dříve než se stal křesťanem. Vyučoval zhruba (anglická a česká Wikipedie), že podstatou světa je boj dobra se zlem, který nikdy nekončí – princip duality. Trochu připomíná gnosticismus tím, že život je boj mezi dobrým duchovním světem světla a zlým materiálním světem temnoty. Ovšem liší se od gnosticizmu svým důrazem na dualismus: boj etických principů dobra (světla) a zla (tmy) tady na zemi je věčný, kosmický, nikdy nekončí.

pyšný lid faraonův mohl Bůh zkrotit medvědy, lvy a hady; on na ně vypustil mouchy a žáby (Exodus 8,2.6.21.24), aby věcmi velmi všedními byla podrobena pýcha.

1.7 Všechny věci jsou život v něm

16. Všechny věci tedy, bratři, *skrže něj byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic*. Ale jak skrže něj bylo vše stvořeno? Co bylo stvořeno, je životem v něm²⁶. Může se tedy takto říci: Co stvořeno bylo v něm (skrže něj), je život. Tedy vše je život, jestliže to takto řekneme. Neboť co nebylo stvořeno skrže něj? On sám je totiž Moudrost Boží, a v žalmu se říká: *Všechno jsi v Moudrosti učinil* (Žalm 104,24). Jestliže tedy Kristus je Boží moudrost – a žalm říká: *Všechno jsi v Moudrosti učinil* – všechno tedy bylo učiněno skrže něj, a tak vše bylo učiněno v něm. Jestliže tedy vše je v něm, bratří nejmilejší, a co bylo v něm učiněno, je život, tak i země je život, i dřevo je život. Říkáme sice, že dřevo je život, ale po úvaze (je lépe říci) dřevo kříže, odkud jsme přijali život.

Tedy i kámen je život. Je nečestné tak chápat, aby se k nám na druhé straně nevpízl ten velmi nečestný směr manichejců a aby neřekl, že kámen má život, a stěna má duši, a duši má šňůra, vlněné roucho i šaty. Mají totiž ve zvyku mluvit ztřeštěně, a když jsou zastaveni a odmítnuti, jakoby o Písmech uvádějí: Což nebylo řečeno, že co bylo v něm učiněno, je život? Jestliže tedy všechno je učiněno v něm, všechno je život.

Ať tě neodvádějí! Promluv takto: *Co bylo učiněno*. Zde udělej pauzu²⁷, a odtud prones: *V něm je život*. Co to znamená? Stvořena byla země, ale samotná země, která byla stvořena, není život – je však v té moudrosti duchovně určitý řád, ve kterém byla stvořena. A to je život.

17. Jak jen jsem schopný²⁸, vysvětlím to vaší zbožnosti²⁹. Řemeslník vyrábí skříňku. Nejprve má tu skříňku jen v plánu³⁰. Neboť jestliže by ji neměl v plánu, odkud by její výrobu realizoval? Skříňka existuje zatím v plánu, tedy nelze ji spatřit očima. V plánu existuje neviditelná, jako výrobek bude existovat viditelně.

Pak byla vyrobena jako výrobek. Copak přestala existovat v plánu? Byla učiněna jako výrobek, ale také zůstává v plánu – vždyť ta (vyrobená) skříňka může ztrouchnivět, a opět z té, která je v plánu, být vyrobena jiná.

²⁶Ve verších Jan 1,3-4 obvykle překládáme: *A bez něj nebylo učiněno nic, co bylo stvořeno; v něm život byl*. Augustin mluví o dělení slov v tomto smyslu: *A bez něj nebylo učiněno nic. Co bylo stvořeno, v tom život byl* (v něm, v tom ... varianty překladu řeckého zájmena autó jsou obě možné). Tedy jiné dělení souvětí společně s variantním překladem zájmena poněkud změní význam.

²⁷Čili Augustin se vrací k tradičnímu překladu, jak jej známe dnes – viz předchozí poznámka.

²⁸Josef Novák: Podle svých možností.

²⁹John Gibb, 1888, anglický překlad, který je mnohem přesnější než Josef Novák, navrhuje lepší překlad této fráze: Caritas = dobrota, láska cit, ale také úcta, tj. Vysvětlím to vaší ctihodnosti = vysvětlím vám to, moji milí. Napříště to už tak přeložím.

³⁰En arte = v teorii? Slovník Pražák, Novotný, Sedláček, 1955, uvádějí u ars, artis, f. kromě významů řemeslo, umění: souhrn pravidel, soustava vědecká, theorie (proti praxi), ale lépe překládá John Gibb jako design = návrh. Možná bychom mohli přeložit: Ve svém umu. Josef Novák překládá: v mysli.

Věnujte nyní pozornost té skříňce plánované, i skříňce vyrobené. Skříňka vyrobená není život, skříňka plánovaná je život – protože žije mysl řemeslníka, kde jsou ty všechny věci, dříve než mohly být vyrobeny.

Tak tedy, bratři nejmilejší, protože Moudrost Boží, skrze niž jsou všechny věci stvořeny, obsahuje všechny věci dříve, než je všechny vytvoří, tak ty, které jsou stvořeny podle plánu, nejsou neustále životem, ale cokoli je stvořeno, je životem v něm.

Zemi vidíš – země je podle plánu. Nebe vidíš – je podle plánu. Slunce a měsíc vidíš – i ty jsou podle plánu. Venku jsou to fyzikální tělesa, v plánu jsou život. Přemýšlejte, jestliže jakkoli můžete, byla totiž řečena velká věc – a jestliže ani ne mnou velkým, ani ne skrze mne velkého, tak přesto jím velkým. Já maličký jsem ty věci neřekl – ale ten, ke kterému vzhlížím, abych mluvil, není maličký.

Ať každý chápe, jak může a jak mnoho může. A kdo není schopný, ať sytí své srdce, aby mohl. A čím ať je sytí? Mlékem ať je sytí, aby mohl přejít k hutnému pokrmu. Od Krista skrze tělo zrozeného ať neodchází, dokud nedospěje ke Kristu zrozenému jediným Otcem – ke Slovu, Bohu u Boha, skrze které je všechno stvořeno. Protože to je život, který je v něm světlem lidí.

1.8 Ten život je světlo

18. Následuje totiž: *A život byl světlo lidí* (Jan 1,4). A z toho života jsou lidé osvícováni. Dobytek není osvícován, protože dobytek nemá racionální mysl, která může přemýšlet o moudrosti. Člověk však byl stvořen k obrazu Boha a má racionální mysl, skrze kterou může chápat moudrost.

Tak tedy život, skrze který bylo vše stvořeno, ten život je světlo. Ne světlo nějakým zvířatům, ale světlo lidem. Proto o kousek dál říká: *Byl pravým světlem, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na svět* (Jan 1,9). Tímto světlem byl osvícen i Jan Křtitel, a také Jan evangelista. Tímto světlem byl naplněný ten, kdo řekl: *Já nejsem Mesiáš, ale po mně přichází ten, jehož řemínek obuvi já nejsem hoden rozvázat* (Jan 1,20.27). Tímto světlem byl osvícen ten, kdo řekl: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Ten život je tedy světlo lidí.

19. Pošetilá srdce dosud nemohou toto světlo přijmout, protože jsou zatěžována svými hříchy, aby je nemohla vidět. Proto ať si nemyslí, že snad světlo je nepřítomné, protože je nemohou vidět – jsou jen kvůli hříchům v temnotě. *A světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla* (Jan 1,5).

Tak tedy, bratři, jako když člověk vystavený slunci je slepý – slunce je mu přítomné, ale on je slunci nepřítomný – tak každý hlupák, každý nespravedlivý, každý bezbožník je slepý v srdci. Moudrost je přítomná, je přítomná u slepého, ale jeho očím je vzdálená – ne protože je sama vzdálená, ale protože on je od ní vzdálený.

Co má tedy dělat? Ať se očistí, aby mohl Bůh být viděn. Je to jako kdyby nemohl vidět, protože má oči špinavé a poraněné padajícími prachem, hlenem nebo kouřem

– lékař by mu řekl: Vyčisti ze svého oka, cokoli je (tam) špatného, abys mohl vidět světlo svých očí. Prach, hlen a kouř jsou hříchy a nespravedlnosti; odstraň je všechny a uvidíš moudrost, která je přítomná – protože Bůh je tou moudrostí. Bylo napsáno: *Blahoslavení jsou čistí v srdci, protože ti uvidí Boha* (Matouš 5,8).

2 Výklad 002: Jan 1,6-14

⁶*fuit homo missus a Deo cui nomen erat Iohannes, ⁷hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum; ⁸non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. ⁹erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in mundum; ¹⁰in mundo erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit; ¹¹in propria venit et sui eum non receperunt; ¹²quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius, ¹³qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex Deo nati sunt. ¹⁴et Verbum caro factum est et habitavit in nobis et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratiae et veritatis.*

⁶Byl člověk poslaný Bohem, jehož jméno bylo Jan, ⁷ten přišel na svědectví, aby svědectví vydával o světle, aby všichni věřili skrze něho. ⁸Nebyl to světlo, ale aby svědectví vydával o světle. ⁹Existovalo pravé světlo, které osvětluje každého člověka přicházejícího na svět³¹; ¹⁰na světě byl a svět skrze něj byl stvořen, a svět ho nepoznal. ¹¹Do svého vlastního přišel, ale jeho (vlastní) jej nepřijali; ¹²kolikkoli jej přijalo, dal jim moc stát se Božími syny, těm, kteří věří v jeho jménu, ¹³kteří se narodili ne ze (dvou) krví³², ani ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže, ale z Boha. ¹⁴A slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. A viděli jsme jeho slávu, slávu jako jednorozeného od Otce, plnost milosti a pravdy (Jan 1,6-14).

Jestliže chcete zbožně a křesťansky žít, držte se Krista podle toho, čím se za nás stal, abyste k němu přicházeli podle toho, čím je, a podle toho, čím byl.

1. Je dobré, bratři, abychom text svatých Písem, i nejsvětějšího Evangelia, žádné místo nevynechávajíce, prozkoumali, jak můžeme, a podle své možnosti se sytili; a sloužili vám (tím), odkud i my se sytíme. Zmínili jsme, že první oddíl byl vyložen v předchozím Pánově dni³³, tj: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo. To bylo na počátku u Boha. Všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno. V něm byl život a život byl světlo lidí a světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla* (Jan 1,1-5). Až sem, věřím, bylo vyloženo: vzpomínáte si všichni, kteří jste byli přítomni; a kteří jste nebyli přítomni, věřte nám a těm, kteří se rozhodli být přítomni.

Nyní tedy, protože nemohu vždy vše opakovat kvůli těm, kteří zde chtějí poslouchat, co následuje, a je jim břemenem, jestliže jsou opakovány předchozí věci, s ošizením těch následujících. Ať pokládají za slušné i ti, kdo nebyli přítomni, že nebudou vyžadovat minulé věci, ale s těmi, kdo byli přítomni, také nyní poslouchat věci přítomné.

³¹Obvyklejší varianta překladu: Bylo přicházející, tj. důraz je na přicházející světlo: Světlo, které osvětluje každého člověka, přicházelo na svět. Latina tuto důležitou možnost řeckého překladu nepostihuje.

³²Krev v množném čísle, tj. označení dvou lidských rodičů dítěte – moment, o kterém bude Augustin mluvit.

³³Tedy: minulou neděli.

2.1 Dřevo, kterým bychom překonávali moře

2. Následuje: *Byl člověk poslaný Bohem, jehož jméno bylo Jan* (Jan 1,6). Ty věci, které byly řečeny dříve, bratří nejmilejší, o nevyslovitelném božství Krista byly řečeny, téměř nevyslovitelně. Neboť kdo pochopí *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha? A kéž ti nezevšední jméno Slova skrze všednost každodenních slov: a Bůh byl to Slovo*. Toto Slovo je právě to, o kterém jsme minulého³⁴ dne hodně promluvili: a dal Pán, abychom snad takovým mluvením něco do vašich srdcí přinesli.

Na počátku bylo Slovo. Právě ono je tím, čím je; tak jaké je, vždy je takové; nemůže se změnit: takové je JE. To, které řeklo své jméno svému služebníku Mojžíšovi: *Já jsem, který jsem*. A: *poslal mne ten, který je* (Exodus 3,14).

Kdo to tedy pochopí, když³⁵ vidíte všechny pozemské věci jako proměnlivé – když vidíte, že nejen těla³⁶ se proměňují ve vlastnostech, zrozením, růstem, ubýváním, smrtí, ale také myslí ve stavu naplňování a přerušování rozmanitých přání – když vidíte, že lidé i mohou pochopit moudrost, jestliže se jejímu světlu a teplu přiblíží, i mohou pozbyť moudrost, jestliže odtud ve špatném rozpoložení³⁷ odejdou? Když tedy vidíte, že všechny tyto věci jsou proměnlivé, co je to, co je, než to, co přesahuje všechny věci, které jsou natolik, že (vlastně) nejsou?

Kdo tomu má rozumět³⁸? Nebo kdo, ať jakýmkoli způsobem napne sílu své myslí, aby se dotýkal, jak může, toho, co je, by mohl dosáhnout³⁹ k tomu, čeho se už nějak v myslí dotkl? Je to jako když každý by myslel na dalekou vlast, ale mezi (ním a vlastní) by leželo v cestě moře. Ví, kam má jít, ale nemá, jak by šel. Tak chceme dospět k naší stabilitě, tam, kde je to, co je, protože to jediné vždy je takové, jaké je; stojí v cestě moře tohoto věku, kudy jdeme, i když už víme, kam jdeme. Ale mnozí neví, kam mají jít.

Aby tedy bylo, kudy bychom šli, přišel ten, ke komu od té doby jsme chtěli jít. A co učinil? Postavil dřevo, po kterém bychom překonávali moře. Neboť nikdo není schopný překonat moře tohoto věku, leč nesený křížem Krista. Tento kříž někdy obsáhne i slabý zrakem: a kdo nevidí daleko, kam by šel, ať od něj neodchází, a on ho povede.

3. A tak, bratří moji, to bych sdělil vašim srdcím: jestliže chcete zbožně a křesťansky žít, držte se Krista podle toho, čím se za nás stal, abyste k němu přicházeli podle toho, čím je, a podle toho, čím byl. Přišel, aby za nás tím byl, protože se za nás stal tím, kde jsou nesení slabí, moře věku překonávají a dostávají se do vlasti; tím, kde už loď nemá práci, protože žádné moře není překonáváno.

Lepší je tedy nevidět myslí to, co je, a přesto od Kristova kříže neodcházet, než vidět to myslí a Kristův kříž zlehčovat. Dobré je nadto a nejlepší, jestliže může (tak) být,

³⁴Doslova: včerejšího.

³⁵Cum adverbativum? Zatímco sledujete vše proměnlivé, kdo pochopí, že Bůh je neproměnný?

³⁶Těla i tělesa.

³⁷Nebo: hnutí myslí.

³⁸Konjunktiv rozvažovací: Quis ergo hoc capiat?

³⁹Konjunktiv možností: Quis ... possit pervenire?

abychom viděli, kam se má jít, a abychom se drželi toho, kým jsme nesení a kdo pokračuje v cestě⁴⁰. To byly schopny velké mysli hor, jež byly nazvány horami, které nejvíce osvěcuje světlo spravedlnosti: byli schopni a viděli to, co je. Neboť vida, Jan říkal: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Viděli to, a aby dosáhli toho, co viděli z dálky, od kříže Kristova neodešli a pokoru Krista nezlehčili. Opravdu maličci, kteří to nemohou pochopit, neodcházejí od kříže a utrpení a vzkříšení Krista, jsou v té lodi převáženi k tomu, co nevidí, v kteréžto lodi se přeplavují i ti, kteří vidí.

2.2 Ó pyšná moudrosti!

4. Na druhé straně ovšem se objevili někteří filosofové tohoto světa a vypátrali Stvořitele skrze stvoření: že může být nalezen skrze stvoření, zřejmě protože apoštol říká: *Vždyť jeho neviditelné (vlastnosti) od stvoření světa, skrze něž tyto věci byly učiněny, rozumem pochopeny jsou spatřovány; také jeho věčná síla a božství, aby byli bez výmluvy*. A následuje: *Protože když poznali Boha – neříká „protože neznali“, ale – protože když poznali Boha, ne jako Boha jej oslavili nebo vzdali díky; ale zkazili se ve svých úvahách a bylo zatemněno jejich nerozumné srdce*. Odkud bylo zatemněno? Pokračuje a říká otevřeněji: *Třebaže říkali, že jsou moudří, stali se hlupáky* (Římanům 1,20-22). Spatřili, kam je třeba, aby přišli – ale nevděční tomu, kdo jim představil, co viděli, rozhodli se přičítat sami sobě, co viděli; stali se povýšenými a vzdali se toho, co viděli. Obrátili se odtud k modlám a obrazům a k uctívání démonů, obdivování stvoření a zlehčování Stvořitele.

Ale už sami vypuzení, dělali tyto věci: aby byli vypuzeni, zpychli. Když se povyšovali, prohlásili, že jsou moudří. Tedy ti, o nichž řekl „kteří když poznali Boha“, spatřili to, co řekl Jan – že skrze Slovo Boží všechny věci byly učiněny. Neboť jsou nacházeny i tyto věci v knihách filosofů – i že jednorozeného Syna má Bůh, skrze nějž existuje všechno. Byli schopni vidět to, co je, ale spatřili (to) z daleka – nechtěli si udržet poníženost Krista, se kterou by dospěli (jako) v bezpečné lodi k tomu, co z daleka mohli vidět; a kříž Kristův jim připadl bezcenný.

Moře je potřeba překonat, a dřevem pohrdáš? Ó pyšná moudrosti! Posmíváš se Kristu ukřižovanému; on je ten, koho jsi zdaleka zahlédl: *Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha*. Ale proč byl ukřižován? Protože dřevo jeho ponížení ti bylo potřeba. Neboť pýchou ses nadmul, a daleko od vlasti jsi byl odvržen; a vlnami tohoto věku byla stržena cesta, a není, čím bychom se přepravili do vlasti, pokud bys nebyl nesen dřevem. Nevděčníku! Posmíváš se tomu, který k tobě přišel, aby ses vrátil. On se stal cestou, a to přes moře: Proto šel po moři (Matouš 14,25), aby ukazoval, že přes moře existuje cesta. Ale ty, který nijak po moři chodit neumíš, buď nesen lodí, buď nesen dřevem: věř v ukřižovaného, a budeš moci přejít.

Kvůli tobě byl ukřižován, aby učil poníženosti. Protože kdyby přišel jako Bůh, nebyl by poznán. Kdyby totiž přišel jako Bůh, nepřišel by k těm, kteří Boha vidět nebyli

⁴⁰Věta posedlá pasivem: aby bylo viděno, kam se má jít, a aby bylo drženo, kým je nesen, který pokračuje v cestě.

schopni. Neboť ne jako to, čím Bůh je, buď přichází, nebo odchází – protože on je všudypřítomný, ale není na žádném místě obsažen. Tak v jaké formě přišel? Ukázal se jako člověk.

5. Protože tedy byl natolik člověkem, aby se v něm skrýval Bůh, byl před ním poslán velký člověk, skrze jehož svědectví by se objevil někdo větší než člověk. A kdo je to? *Byl člověk* (Jan 1,6). A jak by mohl tento pravdivě o Bohu mluvit? *Poslaný Bohem*. Jak se jmenoval? *Jeho jméno bylo Jan*. Proč přišel? *ten přišel na svědectví, aby svědectví vydával o světle, aby všichni věřili skrze něho* (Jan 1,7).

Jaký byl ten, který vydával svědectví o světle? Něčím velkým (byl) tento Jan, něčím nesmírným se narodil, z velké milosti, z velké vysokosti! Div se, rozhodně se div; vždyť (on je) takovou horou. Hora je ovšem ve tmě, jestliže by nebyla oděna světlem. Natolik se tedy div Janovi, abys slyšel, co následuje: *Nebyl to světlo* (Jan 1,8). Když se domníváš, že hora je světlem, neztroskotej u hory – nenacházel bys útěchu. Čemu se tedy máš obdivovat? Hora jako hora. Pozvedni se k tomu, kdo horu osvětluje – ta byla vztyčena k tomu, aby nejprve paprsky přijímala, a pak je ohlašovala tvým očím. Tedy on *nebyl to světlo*.

2.3 Člověk osvícený

6. Proč tedy přišel? *Aby svědectví vydával o světle*. A proč to? *Aby všichni věřili skrze něho*. A o jakém světle vydával svědectví? *Existovalo pravé světlo*. Proč zde bylo dodáno slovo „pravé“? Protože i o osvíceném člověku se mluví jako o světle; ale pravé je to světlo, které osvětluje. Vždyť i naše oči se nazývají světla; a přece jestliže není přes noc zapálena lampa, nebo přes den nevyjde slunce, tato světla jsou otevřena bez důvodu. Tak tedy i Jan byl světlo, ale ne pravé světlo; protože kdyby nebyl osvícen, byl by tmou, ale osvícením se stal světlem. Kdyby nebyl osvícen, byl tmou, jako všichni bezbožní, kterým už věřícím řekl Apoštol: *Kdysi jste byli tmou*. Nyní pak, protože uvěřili, (jsou) čím? *Nyní jste světlem v Pánu*, praví (Efezským 5,8).

Kdyby nedodal *v Pánu*, nechápali bychom. *Světlem*, praví, *v Pánu* – jako tma jste nebyli v Pánu. *Neboť byli jste kdysi tmou* – zde nedodal „v Pánu“. Tedy tma (byla) ve vás, světlo v Pánu. Tak také (Jan) *nebyl světlem, ale přišel, aby svědectví vydával o světle* (Jan 1,8).

7. Kde je to světlo? *Existovalo pravé světlo, které osvětluje každého člověka přicházejícího na svět* (Jan 1,9). Jestliže každého přicházejícího člověka, tak i Jana. On sám osvětloval toho, kým chtěl být uváděn. Chápejte tedy, vážení⁴¹: přišel k myslím slabým, ke zraněným srdcím, ke zraku bolavého ducha. Přišel sem. A odkud by mohla mysl vidět to, co je dokonalé? Jak tomu zpravidla bývá, tak, že na nějakém ozářeném tělese se pozná, že vyšlo slunce, které nemůžeme vidět očima. Protože i ti, kteří mají bolavé oči, jsou schopní vidět zeď osvícenou a ozářenou

⁴¹Intellegat Caritas vestra: Ať chápe vaše Ctihodnost ... uctivé oslovení: Chápejte tedy, moji drazí, apod.

sluncem, nebo horu nebo strom, či něco toho druhu mohou vidět. A na něčem jiném ozářeném se jim prokazuje, že přišel ten, pro jehož spatření dosud vedou méně dostatečný boj.

Tak tedy všichni ti, ke kterým Kristus přišel, byli méně schopní jej vidět. Ozářil Jana; a skrze něho vyznávajícího, že byl osvícen a ozářen, ale není tím, kdo září a svítí, byl poznán ten, kdo osvětluje, byl poznán ten, kdo ozařuje, byl poznán ten, kdo naplňuje. A kdo to je? *Ten, který osvětluje každého člověka přicházejícího na svět*. Neboť kdyby odtud (= od onoho světla) (člověk) neodešel, nebylo by třeba jej osvětlovat – ale nyní je třeba jej osvětlit, protože odešel odtud, kde člověk vždy mohl být osvícen.

2.4 Se svítilnou hledáme den

8. Co tedy? Jestliže sem přišel, kde byl? *Byl na světě*. On existoval a přišel sem: existoval skrze božství, přišel sem skrze tělo: protože když existoval skrze božství, hloupými, slepými a nespravedlivými nemohl být viděn. Ti nespravedliví jsou tmou, o které bylo napsáno: *Světlo svítí ve tmě, ale tma ho neobsáhla*. Hle, on existuje i právě teď, on existoval, a existuje stále; nikdy neodchází, nikam neodchází. Je třeba, abys měl, odkud bys viděl to, co ti nikdy neodchází; je třeba, abys ty neodcházel od toho, kdo nikam neodchází; je třeba, abys ty nezrazoval a nebudeš zrazován. Neupadej, a nezapadne⁴² ti. Jestliže ty upadneš, on ti zapadne – jestliže ty stojíš, on je osobně při tobě.

Ale neobstál jsi: Pamatuj, odkud jsi spadl, odkud tě shodil ten, který padl dříve než ty. Shodil tě totiž, ne silou, ne sražením, ale na tvé přání. Kdybys totiž nesouhlasil se zlem, stál bys a zůstal bys osvícený. Nyní tedy, protože jsi už padl, a stal ses raněným v srdci, odkud už může být viděno světlo – přichází k tobě natolik, nakolik můžeš vidět; a natolik se projevil jako člověk, aby od člověka hledal svědectví.

Bůh hledá svědectví od člověka, a Bůh má člověka jako svědka, (je) tak blízko člověka: natolik jsme slabí! Se svítilnou hledáme den: protože sám Jan byl nazván tou svítilnou, když Pán řekl: *On (Jan) byl lampou hořící a svítící, a vy jste zatoužili se na čas radovat v jeho světle – já pak mám svědectví větší než Jan* (Jan 5,35-36).

9. Tedy prozrazuje, že kvůli lidem chtěl skrze svítilnu být ukázán k víře věřícím, aby skrze tuto svítilnu jeho nepřátelé byli vyvedeni z rovnováhy. Ti nepřátelé, kteří ho pokoušeli a říkali: *Řekni, nám, jakou mocí tyto věci děláš? Položím vám jednu otázku i já, říká: Řekněte mi, Janův křest odkud je? Z nebe, nebo od lidí? Byli zmateni a řekli si mezi sebou: Jestliže řekneme, že z nebe, řekne nám: Proč jste mu neuvěřili? (protože on vydal svědectví Kristu: Já nejsem Mesiáš, ale on je (Jan 1,20)). Jestliže řekneme, že z lidí, bojíme se, aby nás lid nekamenoval; protože za takového proroka měli Jana (Mt 21,23-27)*. Báli se kamenování, ale ještě více se báli vyznání pravdy

⁴²John Gibb, newadvent.org/fathers/1701002.htm, vkládá: (jeho slunce) ti nezapadne.

– odpověděli lež pravdě; *nepravost zalhala sama sobě*⁴³. Řekli totiž: *Nevíme*. A Pán – protože oni uzavřeli ve svůj neprospěch popíráním, že vědí to, co poznali – jim neotevřel, protože nezaklepali. Bylo totiž řečeno: *Klepejte, a bude vám otevřeno* (Matouš 7,7). Nejen že nezaklepali, aby bylo otevřeno, ale zapíráním zatarasili pro sebe vchod.

A Pán jim praví: *Ani já vám neřeknu, jakou mocí tyto věci činím*. A byli zmateni skrze Jana; bylo na nich naplněno: *Připravil jsem světlo svému Pomazanému; nepřátele jeho oděju zmatkem* (Žalm 132,17-18).

2.5 Bůh ve světě obsažený tvoří

10. *Na světě byl*⁴⁴ *a svět skrze něj byl stvořen*. Nemysli si, že tak byl na světě, jako je na světě země, jako je na světě nebe, jako je na světě slunce, měsíc a hvězdy, stromy, ovce, kozy, dobytek, lidé. On tak na světě nebyl. Jak tedy byl? Jako umělec, vládnoucí tomu, co učinil. Neboť ne tak učinil, jako činí řemeslník. Venku je skříňka, kterou dělá, a ta byla umístěna na jiné místo, když je vyráběna. A ačkoli je blízko, ten, kdo vyrábí, sedí sám na jiném místě, a je zvnějšku toho, co vyrábí: Bůh však vyrábí ve světě obsažený, kdekoli se nachází, tvoří, a neodchází jinam, není zvnějšku, jako by obracel hmotu, kterou vyrábí. Vznesená přítomnost činí to, co činí; přítomnost vládne tomu, co učinila. Tak tedy byl na světě, jak skrze něj svět byl stvořen. *Skrze něj totiž byl svět stvořen, ale svět ho nepoznal*.
11. Co to znamená, že *svět byl stvořen skrze něj*? Nebe, země, moře a všechny věci které jsou v nich, se nazývají světem. (Ale) ještě v jiném významu jsou nazvaní světem ti, kdo milují svět. *Svět byl učiněn skrze něj, ale svět ho nepoznal*. Což nebesa nepoznala svého Stvořitele, nebo Andělé nepoznali svého Stvořitele, nebo nepoznala svého Stvořitele souhvězdí, když ho vyznávají i démoni? Všechny (věci) na všech stranách vydaly svědectví. Ale kteří nepoznali? Ti, kteří milováním světa jsou nazvaní světem. Vždyť milováním přebýváme v srdci: milováním si ovšem zasloužili být nazýváni jako ten (svět), ve kterém přebývali. Jak říkáme: Tento dům je špatný; nebo: Tento dům je dobrý. V tom domě, který nazýváme špatným, neobviňujeme stěny; nebo v tom, který nazýváme dobrým, nechválíme stěny: ale špatný dům znamená špatné obyvatele; a dobrý dům znamená dobré obyvatele. Tak i svět (nazýváme) ty, kdo obývají svět milováním. Kteří to jsou? Ti, kteří milují svět: ti totiž srdcem přebývají ve světě. Neboť ti, kteří nemilují svět, tělem jsou obráceni ke světu, ale v srdci obývají nebe, tak jako říká Apoštol: *My však se zdržujeme v nebesích* (Filipským 3,20). Tedy *Svět byl učiněn skrze něj, ale svět ho nepoznal*.

⁴³John Gibb zde uvádí odkaz do Žalmu 27,12: Zvedli se proti mně křiví svědkové. Kurzíva je vzata ze stránky newadvent.org/fathers/1701002.htm a až dosud znamenala, že Augustin přímo cituje biblický text. Toto je první případ, kdy se nejedná o citaci – je vidět, že Augustin se na daný biblický verš ze žalmu odkazuje, jasně naň naráží, ale přidává i svou myšlenku, že křivým svědectvím člověk lže i sám sobě.

⁴⁴V nadpisku je zde slovní hříčka v návaznosti na předchozí: Ježíšovi nepřátelé byli confúsi = zmateni, on je nyní do světa infúsus = vylitý, rozlitý, jako rozlité světlo po místnosti.

12. *Do svého vlastního přišel*, protože všechny věci skrze něj byly stvořeny, *ale jeho (vlastní) jej nepřijali* (Jan 1,11). Kterí jeho? Lidi, které stvořil. Židé, které nejprve učinil, aby byli nade všechny národy. Protože jiné národy uctívaly modly a sloužily démonům; toto však byl národ zrozený z pokolení Abrahamova: oni (byli) obzvláště jeho; protože i skrze tělo, které uznal za vhodné vzít na sebe, příbuzní. *Do svého vlastního přišel, ale jeho (vlastní) jej nepřijali*.

Nepřijali jej vůbec, žádný jej nepřijal? Žádný tedy nebyl zachráněn? Nikdo tedy nebude zachráněn, než ten, kdo přicházejícího Krista přijal.

2.6 Jedinečný nechtěl zůstat jeden

13. Dodává ovšem: *Kolikkoli jej přijalo, ...* Co jim prokázal? Velkou laskavost! Velké milosrdenství. Jedinečný se narodil a nechtěl zůstat jeden. Mnozí lidé, třebaže děti neměli, na sklonku života si adoptují (syna); a volbou vykonají, co přirozeností nemohli: to dělají lidé. Jestliže by někdo měl jediného syna, raduje se z toho více, protože (on) bude vlastnit jediný všechny věci, a nebude nikdo, kdo by se s ním dělil o dědictví, aby (on) byl chudší.

Ne tak Bůh: jednoho a téhož, kterého zplodil, a skrze kterého všechno stvořil, poslal na svět, aby nebyl sám, ale bratry měl adoptované. My jsme se nenarodili z Boha, jako on Jednorozený, ale byli jsme přijati⁴⁵ skrze jeho milost. Neboť on Jednorozený přišel zaplatit hříchy, do kterých jsme se zapléтали, a nemohl by nás přijmout kvůli této překážce: kteréžto sobě bratry chtěl učinit, sám zaplatil, a učinil spoludědice. Tak totiž řekl Apoštol: *Jestliže syn, tak i dědic skrze Boha* (Galatským 4,7). A ještě: *Tedy dědicové Boha, spoludědicové Krista* (Římanům 8,17). Nedostal strach mít spoludědice; protože jeho dědictví se nestává malým, jestliže jej zdědí mnozí. Právě oni samotní, jestliže on (je) vlastní, se stávají jeho dědictvím, a on zase se stává jejich dědictvím. Slyš, jak se stávají jeho dědictvím: *Pán řekl ke mně: Syn můj jsi ty, já jsem tě dnes zplodil. Požádej ode mne, a dám ti národy jako tvé dědictví* (Žalm 2,7-8).

A jak se on stává jejich dědictvím? Říká se v žalmu: *Pán je část dědictví mého a kalicha mého* (Žalm 16,5). Vlastněme jej, a on ať vlastní nás. On ať nás vlastní jako Pán; my jej vlastněme jako záchranu, my jej vlastněme jako světlo. Co tedy dal těm, kteří jej přijali? *Dal jim moc syny Božími se stát, těm, kteří věří v jeho jméno* (Jan 1,12): aby se drželi dřeva a překonávali moře.

14. A jak se tito rodí? Tito, protože se stávají syny Božími a bratry Krista, se určitě rodí. Neboť jestliže se nerodí, jak mohou být synové? Ale lidští synové se rodí z těla a krve, a z úmyslu muže, a z objetí manželského. Tito pak jak se mu rodí? *Ti (se nerodí) ze (dvou) krví*, tedy z muže a ženy. „Ze (dvou) krví“ není latinsky, ale protože v řečtině se toto nachází v plurálu, dal přednost ten, který překládal, tak ponechat, a jaksi hůře latinsky říci podle gramatiků, a přesto vysvětlit pravdu pro sluch slabých.

⁴⁵Doslova: Adoptováni.

Neboť kdyby řekl „z krve“, nevysvětlil by, co chtěl: ze (dvou) krví muže a ženy se totiž rodí lidé. Mluvme tedy a nebojme se holí gramatiků, pokud přesto k pravdě pevné a jistější dospějeme. Kárá ten, který rozumí, nevděčný, že porozuměl. *Ne ze (dvou) krví, ani ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže* (Jan 1,13).

Ženu za tělo označil: Protože z žebra když byla stvořena, Adam řekl: *To je kost z mých kostí a tělo z mého těla* (Genesis 2,23). A Apoštol praví: *Kdo miluje svou manželku, miluje sám sebe; nikdo totiž nikdy své tělo nemá v nenávisti* (Efezským 5,28-29). Je tedy označeno tělo za manželku, jako jindy duch za manžela. Proč? Protože on vládne, jí je vládnuto. On má panovat, ona sloužit. Neboť kde tělo vládne a duch slouží, (tam) je podvrácená domácnost.

Co je horší v domácnosti, kde žena má moc nad mužem? Řízena je domácnost, kde muž vládne, žena je poslušná. Vedený je tedy člověk, kde vládne duch a tělo slouží.

15. Ti tedy *ne z úmyslu těla, ani z úmyslu muže, ale narodili se z Boha*. Aby tedy lidé se zrodili z Boha, nejprve Bůh se narodil z lidí. Neboť Kristus je Bůh, a Kristus se narodil z lidí. Nevyhledal ovšem nic než matku na zemi, protože už měl otce v nebi: narozený z Boha, skrze kterého bychom byli vytvořeni; a narozený z ženy, skrze kterou bychom byli znovustvořeni.

Nediv se tedy, člověče, že jsi syn tvořený milostí, že se rodíš z Boha podle jeho Slova. Nejdříve Slovo chtělo být zrozeno z člověka, abys ty se jistě zrodil z Boha a říkal si: Ne bez důvodu chtěl Bůh být zrozen z člověka – nýbrž jen proto, že v určité chvíli mne ocenil, že mne učiní nesmrtelným a kvůli mně se zrodí jako smrtelník.

Proto když promluvil, *narodili se z Boha*; asi ne, abychom se divili a zděsili takové milosti, aby se nám zdálo neuvěřitelné, že se lidé narodili z Boha – spíše jako by řekl, ujišťující tě: *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi* (Jan 1,14). Proč se tedy divíš, že lidé se rodí z Boha? Věnuj pozornost Bohu zrozenému z lidí: *A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*.

2.7 Tělo tě zaslepilo, tělo tě uzdravuje

16. Protože tedy *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*, toto narození vytvořilo oční mast, odkud jsou čištěny oči našeho srdce, a jsme schopni vidět jeho velikost skrze jeho pokoru. Proto *se Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi*. Uzdravilo naše oči. A co následuje? *Spatřili jsme jeho slávu*. Slávu jeho nemohl nikdo vidět, kdyby nebyl uzdraven pokorou (Jeho) těla.

Proč jsme nemohli vidět? Zvyšte nyní pozornost, moji milí⁴⁶, a hleďte, co řeknu: Napadal člověku jakoby písek do oka, napadala hlína, poranila oko, nemohl vidět světlo: to poraněné oko je namazáno; bylo poraněné hlínou, a hlína⁴⁷ je poslána, aby se vyléčilo. Všechny masti a léky nejsou nic jiného než hlína. Z prachu jsi oslepl, z

⁴⁶Caritas vestra: Láska vaše, ctihodnost vaše, zbožnost vaše.

⁴⁷Tedy: mazivo, mast, oční mazivý prášek.

prachu jsi uzdraven – tělo tě zaslepilo, tělo tě uzdravuje. Tělesná mysl totiž byla vytvořena (naším) souhlasem s tělesnými náklonnostmi. Odtud osleply oči srdce.

Slovo se stalo tělem: Lékař ti vyrobil oční mast. A protože tak přišel, aby skrze tělo byla vyhlazena neřest těla, aby skrze smrt zabil smrt; proto se toto odehrálo v tobě, aby protože *Slovo se stalo tělem*, jsi mohl říci: *A spatřili jsme jeho slávu*. Jakou slávu? Tu, že se stal synem člověka? To je jeho pokora, ne jeho sláva. Ale kam je přiveden lidský zrak, uzdravený skrze tělo? (Jan) pravil: *Spatřili jsme jeho slávu, slávu jakoby Jednorozeného od Otce, plnost milosti a pravdy*.

O milosti a pravdě na jiném místě plněji v evangeliu, jestliže důstojný Pán uzná za hodné dát, vyložíme. Tyto věci kéž nyní postačí. Budujte se v Kristu a posilujte se ve víře, a bděte v dobrých skutcích; a od dřeva, skrze které můžete překonávat moře, neodcházejte.